

УДК 373.5.016:82(100):343.97

РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ ЗЛОЧИНУ СТУДЕНТАМИ В КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Назар Ляшов

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови і літератури

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Слов'янськ, Україна

ORCID 0000-0001-6176-5179

nzr2012@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано наукові джерела спрямовані на дослідження категорії злочину. Розглянуто поняття злочину в полінауковому аспекті та можливості існування в сегменті художньої літератури. Визначено, що категорія злочину корелюється в художній літературі з різних позицій, має певні напрямки і піддається різноманітним класифікаціям. Виокремлено погляди зарубіжних письменників щодо категорії злочину. З'ясовано, що авторське моделювання злочину може бути фундаментальним сюжетом художнього твору, або одним із напрямків сюжету, його внутрішнім джерелом наповнення, або лише його психологічним мотивом. Акцентовано увагу на англійських романах Ч. Діккенса та Дж. Саймонса, які вивчаються студентами в курсі зарубіжної літератури. На основі аналізу творів «Життя й пригоди Мартіна Чезлвіта», «Пригоди Олівера Твіста» та «Колір убивства» було виділено умови реалій злочину, а саме: створення підґрунтя для визначення причин злочинної поведінки персонажів творів; моделювання онтологічного зрізу злочинів; суспільний осуд чи схвалення злочинної моделі поведінки персонажів; авторське художнє моделювання злочину в аналізованих літературних творах.

Зроблено висновок, що одним із варіантів розуміння категорії злочину в зарубіжній художній літературі є з'ясування у аналізованих романах причин вчинення злочину; розгляд моделювання авторами різних типів персонажів-злочинців від крадіїв до вбивць; розкриття різноманітних видів осуду або покарань за скоєний ними злочин; виділення авторських прийомів художнього моделювання злочинного світу.

Ключові слова: категорія злочину; зарубіжна художня література; роман; Ч. Діккенс; Дж. Саймонс.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У кінці ХХ – початку ХХІ століть, на тлі посилення інтегративних процесів, гостро заявила про себе потреба міждисциплінарної кореляції категорії «злочин» як такої, що здатна функціонувати у полінауковому просторі. Окреслена ситуація спонукає до розв'язання проблеми, що сформульована у координатах науки кримінального права. Але дослідження лише в цих межах змісту та сутності категорії злочину суттєво звужуються. Останнім часом актуалізується розгляд зазначеної категорії поза межами юриспруденції. Зокрема цікаві розвідки фігурують у мовознавстві, лінгвістиці, у площині літературознавства, в художній кримінографії (Колич & Сесюк, 2020). Такі дослідження не «прив'язані» ані до Кримінального кодексу,

ані до теоретичних визначень, сформульованих у парадигмі кримінального права, помітні і в літературознавстві.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Якщо брати до уваги, що категорія злочину здатна функціонувати у полінауковому просторі, то необхідно зацентувати увагу на визначенні розглядуваної категорії. У сучасному англійському словнику термін *crime* визначається такими словами, як «*offence, unlawful act, default, wrong: Crimes are offences against the State. A crime is an unlawful act or default which is an offence against the public... Strictly all crimes are offences against the law, therefore all crimes are offences*» (Oxford Law Dictionary, 2022). У юридичній галузі злочин – це небезпечне діяння (або бездіяльність), відносно якого у карному законодавстві міститься пряма заборона на його вчинення (Галушко, 2012). З позиції етики злочин – це заподіяння зла, яке виходить від людини і спрямоване проти людей. Натомість В. Навроцький, В. Сташис, В. Тацій, S. Henry, D. Milivanovic засвідчують, що злочин це суспільно небезпечне, винне, протиправне і кримінально каране діяння (Henry & Milivanovic, 1996). Розгляд категорії злочину системно визначається багатьма факторами і тенденціями. Це дає можливість говорити про неї як про складну соціальну систему, що характеризується неоднорідністю, різнорівневістю та функціональною неоднозначністю (Яременко & Сліпушенко, 2004). З урахуванням розроблених теоретичних настанов і напрацювань щодо характеристики категорії злочину та у зв'язку зі складністю мети та значним обсягом емпіричного матеріалу, свідомо обмежимося літературними кореляціями, які спостерігалися як у вітчизняних, та і в зарубіжних критиків маючи на меті продемонструвати суголосність тенденціям, що спостерігалися в цей час у європейському науковому просторі.

Мета статті – розгляд та дослідження категорії злочину студентами в курсі зарубіжної літератури.

Теоретичні основи дослідження. Зазначимо, що дослідженню обраної теми присвячена значна кількість наукових розвідок, що постає відповідним фундаментом для вирішення актуальних і дискусійних питань (Ляшов, 2024). У межах зазначеної тематики розглянемо стратегії розробок неконфронтаційних моделей наукових підходів до категорії злочину та аналіз позицій учених щодо цього поняття для систематизації знань із розглядуваної проблематики і окреслення її в художній англійській літературі.

Так, приміром, Н. Мельничук у рамках науки кримінального права досліджувала ознаки злочину, склад злочину, еволюцію поняття злочину в європейській філософській традиції (Мельничук, 2009). М. Панов звернув нашу увагу на працю «Про злочини та покарання» італійського філософа Ч. Беккарія,

в якій автор свого часу, розглядаючи загальні проблеми злочину, висловлював низку суджень, що мають глибоко наукове, навіть фундаментальне значення для теорії та практики кримінального права (Панов, 2014). Французький філософ *Еміль Дюркгейм* (Durkheim Emile, 1858 – 1917) зазначав, що злочин посилює гостроту переживань людини, а це, відповідно, сприяє формуванню складнішої і досконалішої структури суспільної свідомості. Він наголошував, що злочин руйнує норми моралі. І застерігав, що у випадку наявності норм, так чи інакше, виникатимуть ситуації їх порушення чи посягання на них (за Cotterrell, 2010). У наукових колах категорія злочину тісно пов'язується з психологією. Англійські науковці К. Bartol і А. Bartol у своїх працях приділяють особливу увагу аспектам виникнення, розвитку мотивів злочину та їх когнітивно-поведінкового чинника. Автори також акцентують увагу на моменті впливу на злочин не лише психологічних, а й соціальних факторів (Bartol & Bartol, 2017).

У багатьох наукових дослідженнях категорія злочину піддається різноманітним класифікаціям (А. Бойко, Н. Мельничук, Н. Hess, S. Scheerer та ін.). Зокрема Н. Мельничук розглянула категорію злочину у площині інформаційних «вузлів». Вона проаналізувала внутрішньосистемні елементи інформаційних потоків початку ХХІ ст. та виокремила наступні інформаційні «вузли»: а) інформаційний «вузол», який містить інформацію щодо суспільної небезпечності злочину; б) інформаційний «вузол», який містить інформацію стосовно того, що злочин являє собою діяння особи; в) інформаційний «вузол», який містить інформацію щодо злочину як акту волевиявлення особи; винного діяння; г) інформаційний «вузол», який містить інформацію щодо злочину як протиправного діяння; д) інформаційний «вузол», який містить інформацію щодо злочину як караного діяння (Мельничук, 2009).

Враховуючи термінологічну поліаспектність категорії злочину, розглянемо її можливості взаємопроникнення в літературну сферу. Німецький літературознавець О. Вальцель (Oskar Walzel, 1864 – 1944) зазначав, що взаємне висвітлення даної категорії зумовлене, з одного боку, первісним синкретизмом, а з іншого – необхідністю збагачення зображальних, художніх, виражальних можливостей літературного мистецтва (за Naderer, 1993). Тож, видається доцільним зацентувати увагу саме на поглядах зарубіжних письменників щодо категорії злочину.

Проблема категорії злочину в зарубіжній літературі має різну розв'язку, різний підхід, залежно від того, як до цього питання поставився автор твору. Зокрема французький письменник М. Монтень (1533 – 1592) своїми філософсько-правничими поглядами скеровував думки сучасників у напрямі осмислення, а вірніше – передбачення тих проблемних ситуацій, що здатні

заявити про себе на тлі відсутності універсального критерію щодо занесення діянь до розряду злочинних (за Tannenbaum, 2007). Подібні міркування висловлював й французький письменник Вольтер (1694 – 1778). Злочин трактувався ним як такий, що, по-перше, загрожує безпеці суспільства, а відтак є діянням антисуспільним; по-друге – протидержавним, оскільки в теоретичному розумінні виражає відкритий спротив велінню усієї держави; по-третє, у більшості випадків – аморальний (зокрема, коли порушує морально належну любов до ближнього) (Вольтер, 2021). Англійський письменник-романіст Ч. Діккенс (1812 – 1870) виступив проти ідеалізації злочинців, оспіваних у тогочасних популярних ньюгетських романах, що ними зачитувалася публіка. Письменник яскраво і правдиво описував справжню картину життя бандитів, самий виворіт їхніх буднів, у своїх творах змальовував брудне та негідне життя зграї бандитів, сповнене дрібних і великих злочинів і постійного гнітючого страху за власну шкіру (Dickens, 2024).

Своєрідність трактування категорії злочину в художньому світі англійської літератури представлено письменником та літературознавцем Дж. Саймонсом (Gustave Julian Symons, 1912 – 1994). Він отримав у 1967 році премію Едгара По за роман «The Progress of a Crime» («Картина злочину»), а книга «Криваве вбивство: від історії про детективи до роману злочинів» (1972) – одна з найвідоміших критичних праць у галузі детективної літератури. У ній літературознавець підкреслив відмінність між детективним романом і більш сучасним «романом злочинів». Ця відмінність полягає в акцентуванні на психології та мотивації злочину персонажів творів; на необхідній наявності нестерпної ситуації, яка має закінчуватися насильством. У «романі злочинів» часто відсутній детектив; досить часто немає доказів у звичному для детектива розумінні. Обов'язково моделюється автором життя персонажів після скоєння злочину. Інколи ставляться під сумнів загальноприйняті погляди на певні аспекти законності, правосуддя та суспільного устрою (Symons, 1972).

Аналіз різноманітних дискурсів відносно категорії злочину дозволяють нам відкривати нові сучасні простори, де набуває актуальності провідний міждисциплінарний напрямок – право і література. У Великобританії, наприклад, видається окремий журнал, присвячений проблемі інтеграції права і літератури «Law & Literature», видавець якого Taylor & Francis Group. У ньому розглядаються оригінальні, інноваційні та методологічно різноманітні дослідження на перетині права та літератури.

На сучасному етапі категорія злочину корелюється в зарубіжній художній літературі з різних позицій: а) як загальний зв'язок права і літератури (Posner, 1988); б) як можливості та перспективи художнього моделювання правового

порядку саме в європейській літературі (Ward,1995; Engelking, 2024). У вітчизняній літературі Ю. Хижняк та М. Гарнавська виокремлюють такі напрямки: а) право в літературі, який характеризує напрямки відображення правового життя суспільства в літературі; б) право як література, який досліджує правові тексти як літературні твори (Хижняк, 2012).

У межах дослідження категорії злочину в художній літературі логічно зазначити, що художній твір не лише провокує критичне мислення читача, але й виховує нормативний порядок, який спрямований на дотримання правових законів. Авторське моделювання злочину може бути фундаментальним сюжетом художнього твору, або одним із напрямків сюжету, його внутрішнім джерелом наповнення, або лише його психологічним мотивом.

Результати дослідження. Опираючись на вище наведені теоретичні міркування та обґрунтування зв'язків між об'єктивними та суб'єктивними аспектами реалій категорії злочину, уможливили виділення умов для відображення їх в художній англійській літературі, а саме: а) створюється підґрунтя для визначення причин злочинної поведінки змодельованих персонажів творів; б) онтологічний зріз їхніх злочинів; в) суспільний осуд чи схвалення певної моделі поведінки; г) авторське художнє моделювання злочину в літературних творах.

Тракування проблеми злочину, її своєрідність у художньому світі зарубіжної літератури, розглянемо з урахуванням цих умов на прикладі творчості англійських письменників Ч. Діккенса та Дж. Саймонса.

Ч. Діккенс (Charles John Huffam Dickens) відомий англійський письменник вікторіанської епохи, творчість якого – яскравий приклад англійської реалістичної прози. Його літературний спадок нараховує близько тринадцяти романів і велику кількість оповідань. У межах тематики статті більш доцільною є концентрація уваги на романах «Життя й пригоди Мартіна Чезлвіта» та «Пригоди Олівера Твіста». Звертаючись до заголовків, помітним є те, що хоча романи і мають назву «Пригоди...», але їхня мета – не стільки розважити читача авантюрними інтригами, скільки привернути його увагу до больових точок суспільства, сучасного письменнику. У виміру відповідності між назвою творів та подіями, що розкриваються у їхніх сюжетах, виникають протиріччя, які формують перспективу розгляду категорії злочину у відповідності з визначеними вище умовами.

На сторінках роману «Пригоди Олівера Твіста» (Діккенс, 2024) автор моделює багатьох злочинців від кишенькових крадіїв до вбивць: Бамбла, Саурбері, Гемфілда, Менн, Фейгіна, Джека, Сайкса, які в тій чи іншій мірі стали причиною зламаній долі дітей. Злочинний світ письменник змалював як брудне

та негідне життя зграї бандитів, сповнене дрібних і великих злочинів та постійного гнітючого страху за власну шкіру. Ч. Діккенс без жодних прикрас, навпаки, удаючись до гротеску і карикатури, зобразив старого хитрого і пронирливого Фейгіна, який насолоджувався награваним золотом. Він, даючи сиротам притулок, вимагав вдячності, тобто роботи на нього, розробляючи плани пограбувань, змушував їх красти. Джека Докінса автор моделює як нахабного кишенькового крадія, що має прізвисько Спритного Пройди, який за свої злочинні діяння приречений у майбутньому до покарання на шибениці. Але сцена жакливого вбивства Ненсі її коханцем Сайксом є однією з найвиразніших і найбільш приголомшливих картин у романі. Сайкс грабіжник, найжорстокіший персонаж роману. Його характеризує готовність до найтяжчого злочину – вбивства. Залишає пораненого Олівера напризволяще. Грубо й жорстоко ставиться до Ненсі, яка виходила його під час тяжкої хвороби і віддано й палко кохає. Він по-звірячому вбиває її з глибокого почуття страху за своє власне життя.

Художнім увиразненням автора контрасту до сцени вбивства видається картина сонячного ранку, коли нестримне сонце зазирнуло у кімнату, в якій лежало тіло молодої дівчини. Цей сонячний ранок забрав у Ненсі життя, а разом із ним останні добрі наміри і примарні надії на зміни, і отруїв найогиднішим злочином Лондон (Діккенс, 2024).

У романі «Життя й пригоди Мартіна Чезлвіта» (Dickens, 2010) події відбуваються в Англії і в Америці. У цьому творі вражає авторська жорстка викривальна сатира. Ім'я старого брехливого, лицемірного шахрая Пексніфа стає загальним на позначення типу лицемірного марнослова, в якому втілюється один із багатьох різновидів злочину. Він утримує пансіон, де молоді люди можуть навчатися архітектурі. Але економить на їжі для учнів та викрадає в них архітектурні проекти. Злочин здійснює і одержимий манією користолюбства і зажерливості Джонас Чезлвіт. Автор відверто моделює психологію вбивці. Свого часу він задумував вбивство рідного батька за спадщину. А працюючи компаньйоном у страховій фірмі Монтегю Тіга, займається шахрайськими аферами. За таке Тіг починає шантажувати Джонаса, і Джонас його вбиває. Але виплутатися із скоєного злочину йому не вдається. Будучи заарештованим за вбивство він приймає отруту.

Зазначимо, що на сторінках роману Ч. Діккенсу вдається моделювати персонажів, злочин яких може бути прихованим усередині людини: егоїзм, лицемірство, зрада тощо (Dickens, 2010).

За правилами «роману злочинів» Дж. Саймонс опублікував понад тридцять романів та збірок оповідань. Романи, характерні для його стилю, включають

«Колір убивства» (1957), «Картина злочину» (1960), «Убивство! Убивство!» (1961), «Убивство Френсі Лейц» (1962), «Людина, чії мрії здійснилися» (1968), «Людина, яка втратила дружину» (1970), «Змова проти Роджера Райдера» (1973), «Як спіймати злочинця» (1977) тощо. Його твори поєднували в собі елементи детективного оповідання і роману злочинів, але чітко схилилися до останнього, з акцентом на характер і психологію. Романи Дж. Саймонса, як правило, зосереджені на звичайних людях, втягнутих у вбивчий ланцюжок подій. Помітне часте вживання слів «убивство», «злочин», «трагедія» у заголовках романів, на нашу думку, виконує функцію «двадцять п'ятого кадру», покликаною «закодувати» рецепцію читачем авторської ідеї, посилює пафос роману, який полягає саме в тому, що це словосполучення є ключем до розуміння сюжетної лінії твору.

Роман «Колір убивства» (1957) свого часу було нагороджено премією Crossed Red Herring, що в наш час відома як CWA Gold Dagger. Сам автор його називає «романом злочину». Відчуження, нерозуміння та самотність лежать в основі цієї історії. Твір поділено на дві частини. У першій автор моделює Джона Вілкінса як ефективного головного героя, незважаючи на те, що неефективність є однією з головних рис його характеру. Дж. Саймонс майстерно відтворює персонажа, який втратив контроль над подіями, навіть коли вони сприяють йому, і який, здається, нездатний зрозуміти чи пояснити, що відбувається в його власному житті, неправильно тлумачачи щоденні ситуації. Нездатність успішно спілкуватися з іншими людьми, в оточенні яких він опиняється, дедалі частіше підтверджується як корінь усіх його труднощів. Джон, пригнічений і нещасний молодий чоловік, який потрапив у пастку шлюбу без кохання, є головним, і єдиним, підозрюваним у жорстокому побитті до смерті дівчини на кам'янистому пляжі Брайтона, у яку він був закоханий. Щоб з'ясувати причини вбивства Джон звертається до психіатра. Але у довгих бесідах з психіатром, він наївний, ненадійний оповідач, чий комплекс неповноцінності, фантазії та замішання не проясняють ситуацію скоєння вбивства.

Друга частина є позитивно-криміналістичним описом суду над Джоном Вілкінсом за вбивство. Автор моделює допит і перехресний допит, грізний та збалансований висновок судді, який не дає жодної надії на апеляцію з приводу упередженості чи певних юридичних моментів справи. Треба зауважити, що Дж. Саймонс дуже грамотно описує судовий процес: різкий, сильний, безкомпромісний (Symons, 2001).

Висновки. Отже, виходячи із викладеного, можна зауважити, що дослідження ємної категорії «злочину», її визначення та сутності виходять за межі права. Вона здатна функціонувати у полінауковому просторі, зокрема в

художній літературі. Один із варіантів розуміння категорії злочину в зарубіжній художній літературі наведено на прикладі романів англійських письменників Ч. Діккенса та Дж. Саймонса. Встановлено, що можливими умовами щодо відображення категорії злочину можуть бути: а) причини вчинення злочину персонажами: спектр соціальних факторів; психологічний стан; егоїзм тощо; б) моделювання авторами різних типів злочинців від крадіїв (Джек Докінс) до вбивць (Сайкс, Джонас Чезлвіт, Джон Вілкінс); в) розкриття різноманітних видів покарань за скоєний злочин (Джека Докінса покарано на шибениці, Джонас Чезлвіт приймає отруту, Джон Вілкінс постає перед судом); г) різноманіття авторських прийомів художнього моделювання злочинного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вольтер, Ф. М. (2021). Вибрані твори з кримінального права та процесу. Київ : Дакор.
2. Діккенс, Ч. (2024). Пригоди Олівера Твіста. Переклад О. Терех. Київ : Видавництво «РМ».
3. Галушко, Б. С. (2012). Поняття злочину в кримінальному праві України. *Актуальні проблеми держави і права*, Вип. 68, 591–597.
4. Колич, О., Сесюк, Ю. (2020). Окремі аспекти філософсько-соціологічного розуміння злочину. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*, Т. 7, № 2, 66–70.
5. Ляшов, Н. (2024). Кореляція поняття злочину у полінауковому просторі. *Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Дніпро : Research Europe, 140–143.
6. Мельничук, Н. Ю. (2009). Категорії злочин та покарання в європейській філософській традиції. Львів : Видавництво «Край».
7. Панов, М. І. (2014). Чезаре Беккарія і його славнозвісний трактат «Про злочини та покарання». *Право України*, № 9, 226–244.
8. Хижняк, Ю. В. (2012). Зв'язок права і літератури як новий напрям юриспруденції. *Актуальні проблеми держави і права*, Вип. 6, 171–178.
9. Яременко, В., Сліпушенко, О. (2004). Злочин. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. [укладачі Василь Яременко, Оксана Сліпушенко]. Київ : Аконіт. Т. 2. С. 298.
10. Bartol, K., Bartol, A. (2017). *Criminal behavior: a psychological approach*. Boston : Pearson Education Limited.
11. Dickens, Ch. (2010). *The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit*. Chapman & Hall. London.
12. Cotterrell, R. (2010). *Emile Durkheim: Justice, Morality and Politics*. London : Ashgate; Routledg.
13. Engelking, W. (2024). Art Narrative as Normative Order. *Law & Literature*. <https://doi.org/10.1080/1535685X.2024.2421689>
14. Henry, S., Milivanovic, D. (1996). *Constitutive Criminology. Beyond Postmodernism*. London: SAGE Publications Ltd. 302 p.
15. Naderer, K. O. (1993). *Oskar Walzels Ansatz einer neuen Literaturwissenschaft*. Bonn. 115 p.
16. Oxford Law Dictionary (2022). Edited Jonathan Lowe. Oxford University Press.
17. Posner, R. (1988). *Law and Literature: A Misunderstood Relation*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
18. Symons, J. (1972). *Bloody murder: From the detective story to the crime novel: A history*.

London.

19. Symons, J. (2001). *The Color of Murder*. Stratus Books Ltd. London.

20. Tannenbaum, S. (2007). *Michel de Montaigne – a concise bibliography*. Kessinger Publishing. New York.

21. Ward, I. (1995). *Law and Literature: Possibilities and Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

UNDERSTANDING OF THE CATEGORY OF CRIME BY STUDENTS IN THE COURSE OF FOREIGN LITERATURE

Nazar Liashov

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature
SHEI “Donbas State Pedagogical University”

Sloviansk, Ukraine

ORCID 0000-0001-6176-5179

nzr2012@ukr.net

Abstract. The article analyzes scientific sources aimed at researching the category of crime. The concept of crime is considered in the polyscientific aspect and in the segment of fiction. It was determined that the category of crime is correlated in fiction from different positions, has certain directions and is subject to various classifications. The views of foreign writers regarding the category of crime are singled out. It has been found that the author's simulation of a crime can be the fundamental plot of an artistic work, or one of the directions of the plot, its internal source of content, or only its psychological motive. Attention is focused on English novels by Ch. Dickens and J. Symons. Based on the analysis of the novels “The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit”, “The Adventures of Oliver Twist” and “The Color of Murder”, the conditions of the realities of the crime were highlighted, namely: creating a basis for determining the reasons for the criminal behavior of the characters in the works; modeling of the ontological slice of crimes; public condemnation or approval of the criminal behavior of the characters; the author's artistic modeling of the crime in the analyzed literary works.

It was concluded that one of the options for understanding the category of crime in foreign fiction is to find out in the analyzed novels the reasons for committing the crime; consideration of modeling by authors of various types of criminal characters from thieves to murderers; disclosure of various types of convictions or punishments for the crime committed by them; selection of author's techniques of artistic modeling of the criminal world.

Key words: crime category; foreign fiction; novel; Ch. Dickens; J. Symons.

REFERENCES

1. Volter, F. M. (2021). *Vybrani tvory z kryminalnoho prava ta protsesu* [Selected works on criminal law and process]. Kyiv : Dakor. [in Ukrainian].

2. Dikkens, Ch. (2024). *Pryhody Olivera Tvista* [The Adventures of Oliver Twist]. Pereklad O. Terekh. Kyiv : Vydavnytstvo «RM». [in Ukrainian].

3. Halushko, B. S. (2012). *Poniattia zlochynu v kryminalnomu pravi Ukrainy* [The concept of crime in the criminal law of Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 68, 591–597. [in Ukrainian].

4. Kolych, O., Sesiuk, Yu. (2020). *Okremi aspekty filosofsko-sotsiologichnoho rozuminnia zlochynu* [Some aspects of the philosophical and sociological understanding of crime]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriya «Iurydychni nauky»*, 7 (2), 66–70. [in

Ukrainian].

5. Liashov, N. (2024). Koreliatsiia poniattia zlochynu u polinaukovomu prostori [Correlation of the concept of crime in the polyscientific space]. *Transformatsiia osvity v konteksti protsesiv hlobalizatsii : materialy II Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Dnipro : Research Europe, 140–143. [in Ukrainian].

6. Melnychuk, N. Yu. (2009). Katehorii zlochyn ta pokarannia v yevropeiskii filosofskii tradytsii [Categories of crime and punishment in the European philosophical tradition]. Lviv : Vydavnytstvo «Krai». [in Ukrainian].

7. Panov, M. I. (2014). Chezare Bekkaria i yoho slavnozvisnyi traktat “Pro zlochyny ta pokarannia” [Cesare Beccaria and his famous treatise “On Crimes and Punishments”]. *Pravo Ukrainy, № 9*, 226–244. [in Ukrainian].

8. Khyzhniak, Yu. V. (2012). Zviazok prava i literatury yak novyi napriam yurysprudentsii [The connection of law and literature as a new direction of jurisprudence]. *Aktualni problemy derzhavy i prava, 6*, 171–178. [in Ukrainian].

9. Yaremenko, V., Slipushenko, O. (2004). Zlochyn. Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Crime. New explanatory dictionary of the Ukrainian language] : In 3 Vol. [ukladachi Vasyl Yaremenko, Oksana Slipushenko]. Kyiv : Akonit. T. 2. S. 298. [in Ukrainian].

10. Bartol, K., Bartol, A. (2017). Criminal behavior: a psychological approach. Boston : Pearson Education Limited.

11. Dickens, Ch. (2010). The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit. Chapman & Hall. London.

12. Cotterrell, R. (2010). Emile Durkheim: Justice, Morality and Politics. London : Ashgate; Routledg.

13. Engelking, W. (2024). Art Narrative as Normative Order. *Law & Literature*. <https://doi.org/10.1080/1535685X.2024.2421689>

14. Henry, S., Milivanovic, D. (1996). Constitutive Criminology. Beyond Postmodernism. London: SAGE Publications Ltd. 302 p.

15. Naderer, K. O. (1993). Oskar Walzels Ansatz einer neuen Literaturwissenschaft. Bonn. 115 p.

16. Oxford Law Dictionary (2022). Edited Jonathan Lowe. Oxford University Press.

17. Posner, R. (1988). Law and Literature: A Misunderstood Relation. Cambridge, MA: Harvard University Press.

18. Symons, J. (1972). Bloody murder: From the detective story to the crime novel: A history. London.

19. Symons, J. (2001). The Color of Murder. Stratus Books Ltd. London.

20. Tannenbaum, S. (2007). Michel de Montaigne – a concise bibliography. Kessinger Publishing. New York.

21. Ward, I. (1995). Law and Literature: Possibilities and Perspectives. Cambridge: Cambridge University Press.

Матеріали надійшли до редакції 27.11.2024 р.